

KOVÁCS GÁBOR – PESTI TÜNDE

A rendőrségi és a rendőri kultúra megkülönböztetése – a „zsarukultúra” elmélet főbb elemei

Bevezetés

Az angolszász és német rendészettudományi szakirodalom a rendőrség kultúráját szétválasztja rendőrségi és rendőri kultúrára. A rendőrségi és a rendőri kultúra közötti legfőbb különbséget az adja, hogy a rendőrségi kultúra a törvényességről (szabályozásokról), a rendőri kultúra pedig a rendőrség tagjainál megfigyelt viselkedésekről, jellemzőkről szól, a rendőri gyakorlat megértését szolgálja.

Jelen tanulmány célja ezt az elhatárolást, megközelítést bemutatni úgy, hogy főként a rendőri kultúrát, az arra vonatkozó megállapításokat, elméleteket ismerteti, hiszen ott található általánosítható megállapításokat, míg a rendőrségi kultúra – a szabályozás rendszere – országonként változhat.

A rendőrségi és rendőri kultúra érintkezési pontjainak megjelenése:

- intézményi szinten (mint a legitim fizikai erőszak monopóliuma) mindkettő az etika, valamint a biztonság és rend legitimációjának kérdéseivel foglalkozik;
- a szervezet szintjén mindkettő a rendőrök egymás közötti viselkedésével és a rendőrség szervezetének önmagáról kialakított képével és szervezeti logikájával foglalkozik,
- a cselekvés szintjén pedig mindkettő az egyén feladathoz való viszonyát vizsgálja.¹

¹ Behr, Rafael: Polizeil. Kultur. Gewalt. Die Bedeutung von Organisationskultur für den Gewaltdiskurs und die Menschenrechtsfrage in der Polizei. SIAK-Journal – Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis (1). Bécs, 2013. 84–85. o.

A rendőri kultúra elmélet kialakulása és kutatása az 1950-es években Amerikában a rendőrség keretein belül, etnográfiai módszerekkel végzett kutatásokhoz kapcsolódik. Maga az elnevezés a mai napig nem egységes. A kanadai szakirodalomban rendőri szubkultúraként, a szlovák szakirodalomban viselkedéskultúraként, az amerikaiban sokszor munkakultúraként jelenik meg. Az első empirikus kutatást végző amerikai kutató (Skolnick) – akinek kutatása az egyik alapja a napjainkra kialakult elméleteknek – pedig a megfigyelt jelenséget a rendőrök „*munkaszemélyiségének*” hívta.

A rendőri kultúra egyes részei, megállapításai a magyar rendészettudományi szakirodalomban is megjelennek, így például a vezetéselméletben, mint a szervezeti kultúra része, illetve a rendészetszociológiában, mint a foglalkozási és szervezeti kultúra része találkozhatunk velük, de ezeken kívül más szakirodalom is utal az ilyen jellegű kutatások eredményeire.

Vezetéselméleti szempontból „*a szervezeti kultúrát a szervezet tagjai által elfogadott meggyőződések, hiedelmek, értékek, normák, a közös tapasztalatok és az együttesen követett közös akciók, tevékenységek, viselkedésmódok rendszereként értelmezik*”.²

Rendészetszociológiai megközelítésben különvlik a foglalkozási és szervezeti kultúra. A foglalkozási kultúra inkább egyfajta identitás, norma, viselkedésminta, nyelvi és öltözködési standard, valamint egy kognitív szűrő. A szervezeti kultúra pedig „*a rendőrök közötti szolidaritás, a hatalomhoz és a társadalmi problémákhoz való viszony és a civil és politikai elvárásokhoz való viszonyulás*”.³

A rendőri kultúrát a jobb érthetőség és átláthatóság kedvéért a továbbiakban a német „*Polizistenkultur*” és az angol „*cop culture*” elnevezés alapján jelen tanulmányunkban „*zsarukultúrának*” nevezzük.

Napjainkban a zsarukultúra három fő elméletét fedezhetjük fel:

² Czuprák Ottó – Kovács Gábor: Vezetés- és szervezésemélet. Nemzeti Közszerzői Egység. Budapest, 2013. 304. o.

³ Kozáry Andrea: Rendészetszociológia Kézikönyv II. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2017. 11–12. o.

- „*a hallgatás kék fala*” (Blue Wall of Silence), mely elnevezés arra utal, hogy a rendőrök a rendelkezésükre álló információkat nem adják ki;
- „*kantin-kultúra*” (Canteen-culture), az anekdoták, történetek továbbadása;
- jellemzők.

A fentiekből kettő megfigyelt viselkedést, a harmadik pedig a megfigyelt jellemzőket írja le és értelmezi.

A hallgatás kék fala

Az angolszász rendészettudományi szakirodalomban a „*hallgatás kék fala*” (Blue Wall of Silence), „*kék függöny*” (Blue Curtain), a „*hallgatás kék kódja*” (Blue Code of Silence) megnevezések alatt találjuk azt a megfigyelt jelenséget, hogy a rendőrök (kékek) nem adják ki a rendelkezésükre álló információkat.

Ennek oka egyrészt a rendőri kultúrához kapcsolódik, hiszen a rendőröket (törvényileg) köti a titoktartás. Hazánkban a rendőr „*titoktartási kötelezettsége kiterjed minden olyan ismeretanyagra, amelyek szolgálati tevékenysége során, illetve hivatásával összefüggésben jutottak tudomására, különösen a hivatásával összefüggő bizalmas adatnak minősülő információkra, a szerv működésére, szervezetére, tevékenységére vonatkozó, jogszabályokban nem szereplő előírásokra, ismeretekre*”.⁴

„*A szakmai titkokat – mint amilyenekkel például a rendőrök, katonák, orvosok és jogászok rendelkeznek, vagy a titoktartás terhe alatt tett bizalmas közléseket – őrizni kell, azon kivételes esetektől eltekintve, amikor a titok megtartása komoly károkat okozhat az azt közlő, meghallgató vagy egy harmadik személy számára, amely csak az igazság nyilvánosságára hozatalával kerülhető el. A másokra káros magáninformációkat súlyos és arányos*

⁴ Horváth József – Kovács Gábor (szerk.): Pályakezdő rendőrtisztek kézikönyve. NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest, 2016. 37. o.

*ok nélkül még akkor sem szabad nyilvánosságra hozni, ha nem a titoktartás terhe alatt bízták ránk. Az emberek magánéletével kapcsolatban mindenkinek megfelelő tartózkodást kell tanúsítania.”*⁵ A rendőrség és a rendőrök szempontjából ennek a hallgatásnak (pozitív) rendőrszakmai célja van: *„amikor a nyomozás érdekeire való hivatkozással nem nyilatkozunk, vagy esetenként dezinformálunk, akkor nem „elhallgatunk” vagy „megtévesztünk”, hanem a közösség érdekeit, törvényes felhatalmazás alapján védjük”*.⁶ Ilyen esetekben a hallgatás „pozitív”.

A negatív formája a hallgatásnak a legtöbb esetben úgy jelenik meg, amikor a rendőrség tagjai által észlelt, a rendőrség értékrendjével összeférhetetlen cselekményeket nem jelentik, nem jelzik a felettesek felé sem, vagy nem tesznek egymásra terhelő vallomást a bíróság előtt.

Behr megközelítése szerint ilyen esetekben a beszéd és a hallgatás is a bizalommal függ össze. A legjelentősebb okok, amiért a rendőrök a hallgatást választják, a „becsületkódex”, hogy nem adják ki a kollegájukat másnak, illetve a kiközösítéstől, kirekesztettségtől való félelem, valamint a többiek diszkréciójától való függés, hogy bizonyos dolgokat – és nem kell nagy dolgokra gondolni – hallgatólagosan tolerálnak, és kölcsönösen nem jelentenek.⁷

Azt, hogy ilyen esetekben mi motiválja a tagokat a hallgatásra, a jellemzők, a csoport tagjai által osztott értékek között találhatjuk, úgymint a (véleményünk szerint félreértelmezett) lojalitás, összetartás, szolidaritás, csapatszellem.

⁵ Janza Frigyes: A rendőri hazugságokról. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. Pécs, 2010. 46–47. o.

Forrás: <http://www.pecshor.hu/periodika/XI/janza.pdf>

⁶ Janza Frigyes: i.m. 62. o.

⁷ Behr, Rafael: Warum Polizisten oft schweigen, wenn sie reden sollten. Ein Essay zur Frage des Korpsgeistes in der deutschen Polizei. In: Feltes, Th (Hrsg) Neue Wege, neue Ziele. Polizieren und Polizeiwissenschaft im Diskurs. Frankfurt/M., Verlag für Polizeiwissenschaft, 2009. 21–44. o.

A negatív típusú hallgatás legsúlyosabb megnyilvánulása, ha a deviáns viselkedéseket, a tudomásukra jutott túlzott erőszak alkalmazását, visszaéléseket vagy korrupciós eseteket nem jelentik a rendőrök.

Egy napjainkban folyt brit kutatás rámutatott azonban arra is, hogy a negatív hallgatásnak oka lehet az is, hogy sokszor hiányzik magába a folyamatba vetett bizalom, tehát nem nyilvánvaló annak módja, hogy hogyan jelenthetik az észlelt visszaéléseket. Anonim módon vagy nevesítve? Az eredmények azt mutatták, hogy a rendőrök jobban elviselik, hogy a „besúgóval” dolgozzanak tovább, mint hogy egy anonim rendszerben bízzanak.⁸ További kérdés, hogy aki jelenti az esetet, kap-e „büntetést” az addigi hallgatásért? Csak az „elkövetővel” szemben indítanak fegyelmi eljárást, vagy azzal szemben is, aki hallgat? Az eljárás esetleges kimeneteleként „csak” az „elkövetőt” bocsájtják el, vagy azt is, aki korábban hallgatott? Az erre adott válaszok viszont már a rendőrségi kultúra területére, a szabályozottságra visznek minket.

Véleményünk szerint a hallgatás negatív formája az is, amikor a rendőrök a kutatásoknál a feltett kérdésre nem az „igazi”, hanem a „helyes” választ adják, mivel képzettségüknél fogva a legtöbb esetben tudják a „helyes”, „elvárt” választ, és sok esetben azt fogják megosztani a kutatóval a „valós”, „igazi” válasz helyett. Főként, ha átlátják a kutatás célját (márpedig napjainkban tájékoztatni kell a kutatásban részt vevőket annak céljáról is). Vagy ha tartanak a következményektől – tehát negatív következménnyel járna rájuk vonatkozóan az „igazság” felfedése –, illetve nem bíznak a kutatás titkosságában, hogy személyük beazonosíthatatlan, anonim marad.

⁸ Westmarland, Louise – Conway, Steve: Police ethics and integrity: Keeping the ‘blue code’ of silence. *International Journal of Police Science & Management* 2020/4. 378–392. o. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461355720947762>

Kantin-kultúra (történetek, anekdoták továbbadása)

A kantin-kultúra elnevezése arra utal, hogy a „kantin”, a kávézások, étkezések területe olyan tér, ahol a rendőrök a saját kollégáikkal kötetlenül meg tudják beszélni a történeteket, problémásabb tapasztalataikat.

Mivel nincs mindenre hivatalos előírás, így sokszor a napi tapasztalaton alapuló, kipróbált gyakorlatot, informális trükköket követik, melyeket a szervezet többi tagja vagy a képzés során az oktató oszt meg velük.

Ezek a történetek viszont eltérő funkciót tölthetnek be. Egyrésztől értéket közvetítenek, követendő például szolgálhatnak, vagy „*utat mutathatnak egy-egy bonyolult szituációban*”,⁹ és így egy hallott tapasztalat akár életmentő is lehet egy jövőbeli kritikus szituációban.

Ez a viselkedés segíthet a tagoknak egy-egy traumás élmény feldolgozásában is, hiszen a rendőrök gyakran szembesülnek olyan eseményekkel, amelyeket a társadalommal, de még a családjukkal sem, vagy csak ritkán osztanak meg, így az események kibeszélése és a többiek tapasztalata, véleménye egyfajta támogató szerepet is betölt az életükben.

Így a történetek mesélésének, a „sztorizgatásoknak” egyrésztől tudás- és értékmegosztási, továbbadási, másrészt pedig „terápiás” jellege is van, hiszen a többiek megértése, odafigyelése, esetleges tanácsai segítenek a megtapasztalt, átélt élmények feldolgozásában.

Ilyen „belső” térben, közegben előfordulhat, hogy negatív megnyilvánulásokat, cinikus megjegyzéseket is megfigyelhetünk.

Negatív tevékenységgé a történetek mesélése akkor válik, ha olyan történetet osztanak meg, amely rendőrszakmai szempontból, jogilag vagy etikailag elítélendő eseményt vagy kinyilatkoztatást (például előítéletes megnyilvánulás), értékrendet tartalmaz, mert az a csoport többi tagjában, mint elfogadott viselkedés vagy értékrend rögzülhet, és egy olyan normatív közeget teremthet, amely alapot nyújthat a deviáns viselkedéseknek, melyek nem elfogadottak a rendőrség szempontjából.

⁹ Kovács Gábor: A rendészeti szervezeti kultúra. In: Farkas Johanna – Horváth József (szerk.): Szervezeti kultúrák és kutatásuk. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási és Továbbképzési Intézet. Budapest, 2020. 54. o.

Mindazonáltal egyetértünk Waddington megállapításával, hogy nem szabad összekeverni a rendőrök szóbeli kultúráját azzal, amit tesznek. A szóbeliség szükséges ahhoz, hogy saját maguk értelmezzék a tevékenységüket és szerepüket.¹⁰

A rendőrszakmai jellemzők megjelenése

Amikor a társadalom deviáns rendőri magatartást – rendőri túlkapásokat, brutalitást – észlel, felerősödnek azok a kutatások, melyek a zsarukultúra „negatív” jellemzőire fókuszálnak, mint amilyenek az elfogultság, az előítéletesség, a cinizmus.

A zsarukultúrának viszont számtalan pozitív jellemzője is van. Nem célunk az összes jellemző felsorolása és magyarázata, csak a legelterjedtebb jellemzőket szeretnénk áttekinteni McCartney és Parent kategóriái alapján.¹¹

Pozitív attribútumok	Negatív attribútumok
biztonság bajtársiasság empátia támogatás gondoskodás, törődés csapatmunka lojalitás áldozatkészség	cinizmus zárttság elfogultság előítéletesség nem tudományos taktikák túl konzervatív (erkölcsileg) (társadalomtól) elidegenedett lojalitás gyanakvó tekintélyelvű

1. számú táblázat
A zsarukultúra jellemzői¹²

¹⁰ Waddington, Peter: Police (canteen) sub-culture. An appreciation, in British Journal of Criminology 1999/2. 289. o.

¹¹ McCartney, Steve – Parent, Rick: Ethics in Law Enforcement. Chapter 8. BC Campus. 2015.

Forrás: <https://opentextbc.ca/ethicsinlawenforcement/>

¹² McCartney, Steve – Parent, Rick: Ethics in Law Enforcement, 8.1. táblázat, a szerzők saját fordítása.

Megfigyelhetjük, hogy egy-egy jellemző mind a negatív, mind a pozitív kategóriában is szerepel. A fentiekből egy-egy jellemző már említésre került a „hallgatás” és a „kantin-kultúra” példáiban, de az alábbiakban ezekre is visszatérünk.

A zsarukultúrában a biztonság nem mint a hivatással járó biztonság, mint biztos állás jelenik meg, hanem az a fajta biztonság, amit a tapasztaltabb tagok nyújtanak az újonnan bekerülő társaiknak, hogy azok a veszélyhelyzeteket elkerüljék, a napi szakmai kihívásokkal és stresszel hatékonyan megküzdhessenek, tehát a tapasztalt kollégák mintegy biztos háttérrel nyújtanak az újonnan bekerülő tagoknak, amire azok támaszkodhatnak. Az általuk megosztott információk megvédik az új tagokat a hibázástól, ami egyfajta biztonságot nyújt számukra mind a szervezeten belüli, mind pedig az azon kívüli helyzetekben.

Az „előítéletesség” témakörén belül főként a diszkrimináció, a kisebbséggel/kisebbségekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés terén érik a legfőbb kritikák a rendőri tevékenységeket.

Figyelembe kell venni azonban az adott társadalmat, hiszen a rendőrök gyakran tükrözik a társadalomban elterjedt normákat, általános hozzáállásokat ezekben a kérdésekben, és figyelni kell a társadalomban megjelenő jeleket is. Amerikában két kirívó eset is volt a világszerte demonstrációkat kiváltó rendőri túlkapás előtt, amikor az egyik amerikai rendőr – Derek Chauvin – 8 perc 46 másodpercig nyomta térdét egy fegyvertelen fekete férfi, George Floyd nyakába, aki jelezte, hogy nem kap levegőt, majd behalt az intézkedésbe. A Floyd megölése előtti hónapokban egy 25 éves fekete férfit két fehér férfi kocogás közben lőtt le Georgia Államban, a másik esetnél egy fehér nő hamis bejelentést tett a 911-es segélyhívó számra, miszerint egy fekete férfi (aki madármegfigyeléseket végzett) fenyegeti New York Central Parkjában.¹³ Az erről készült felvételek pillanatok alatt elterjedtek a világhálón, és a rendőrségbe vetett bizalom nagymértékű csökkenéséhez vezettek Amerikában.

¹³ Peebles, Lynne: What the data say about police brutality and racial bias — and which reforms might work. *Nature*, Vol. 583. 2020. 22–24. o.
DOI: <https://doi.org/10.1038/d41586-020-01846-z>

A szervezethez és a társaikhoz való hűség és szolidaritás pozitív megnyilvánulási formája, hogy a szervezet tagjai szinte minden helyzetben számíthatnak egymásra, bízhatnak egymásban. Negatív formában akkor jelenik meg, amikor ez az egymáshoz kapcsolódó hűség és szolidaritás elfedi az etikátlan vagy törvénytelen viselkedést a szervezeten belül, mint ahogy arra már a „hallgatás kék fala” témakörén belül is utaltunk.

A zsarukultúrát sokszor jelölik az „elidegenedett” vagy „zárt” jelzőkkel, utalva arra, hogy a rendőrség tagjai távolságot tartanak a társadalom más tagjaitól. Ehhez viszont ismerni kell a rendőri hivatásra vonatkozó szabályokat, a rendőrökkel szemben támasztott elvárásokat, főként a kifogástalan életvitel vizsgálatot, mely miatt a rendőrség tagjai általában megvágatják, hogy kiben bíznak és kivel tartanak fenn kapcsolatot. Legtöbbször a saját társaikkal vagy az együttműködő, társszervezetek tagjaival érzik magukat biztonságban, hiszen ismerik a társadalom azon oldalát, ahol rendőri szempontból potenciálisan bárki veszélyt jelenthet. Előfordulhat, hogy saját ismerősükkel, szomszédjukkal szemben kell hivatalból fellépniük, intézkedniük. Így érthetővé válik a rendőrök felfokozott gyanakvása és bizalmatlansága is, hiszen az általuk átéltek, tapasztaltak következtében sokkal több helyzetben, jelenségben látnak potenciális veszélyforrást, mint a társadalom civil tagjai.

A cinizmus¹⁴ esetében McCartney és Parent felhívják a figyelmet, hogy érdemes tisztázni, mit jelent a cinizmus fogalma, mert sokszor keveredik a szkepticizmussal. A szkepticizmus,¹⁵ mint kritikus gondolkodásmód szükségesség ahhoz, hogy a rendőr az objektív igazságot megismerje. A cinizmus viszont figyelmen kívül hagyja az objektív igazságot, egyfajta pesszimizmussal áll a tényekhez. A szkeptikus személy az objektív igazság megismerésére törekszik, míg a cinikusnál a bizalmatlanság sokszor a tényeket

¹⁴ Cinizmus: durvaság, pimaszság, kihívóan lenéző magatartás. Tudományos és Köznyelvi Szavak Magyar Értelmező Szótára.

Forrás: <https://meszotar.hu/keres-cinizmus>

¹⁵ Szkepticizmus: megvizsgálás (görög eredetű), szkeptikus = megvizsgáló, kételkedő, kétkedő. Tudományos és Köznyelvi Szavak Magyar Értelmező Szótára.

Forrás: <https://meszotar.hu/keres-szkeptikus>

is elutasítja. A rendőri tevékenységekhez – főleg amikor olyan személyekkel kerülnek kapcsolatba, akik a saját érdekük védelmében megvezetik őket, hazudnak nekik – kifejezetten fontos a szkeptikus hozzáállás.¹⁶

„*A nem tudományos taktikák*” kifejezéssel szoktak utalni arra, hogy a rendőrök sokszor tapasztalaton alapuló, gyakorlati, „tudománytalan” megközelítést alkalmaznak munkájuk elméleti alapjainak lerakása során. Ez országonként változó. Ha Magyarországot tekintjük, a rendészeti tevékenység tudományos kutatása nem csak napjainkban, hanem korábban is megvalósult. Szervezeti kerete az 1972-es évhez köthető, amikor létrehozták a Belügyminisztérium Tudományszervezési Osztályát. Napjainkra létrejött egy interdiszciplináris tudomány, a rendészettudomány, a tudomány egyetemi szintre emelésével pedig megalakult a Rendészettudományi Doktori Iskola.^{17,18,19,20}

A zsarukultúra erkölcsileg konzervatív, tekintélyelvű, inkább vonatkozik a szervezetre és a rendészeti – konzervatív, hagyományokon és tekintélyen alapuló – tevékenységre. A rendőrség tagjai viszont – egy kutatás során – biztosan eltérő eredményt mutatnának a személy habitusától és attól függően, hogy maga a személy mennyire azonosul a szervezettel.

¹⁶ McCartney, Steve – Parent, Rick: Ethics in Law Enforcement. Chapter 8. BC Campus, 2015.

Forrás: <https://opentextbc.ca/ethicsinlawenforcement/>

¹⁷ Kovács Gábor: A Nemzeti Közszerződési Egyetem, mint a közszolgálati képzés bázisa; jelenlegi helyzetkép, jövőbeni változások, fejlődési tendenciák és kihívások. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A biztonság rendészettudományi dimenziói – változások és hatások” c. tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Pécs, 2012. 371–379. o.

¹⁸ Kerecsi Klára – Pap András László: Rendészet, tudomány, doktori iskola. Magyar Rendészet 2015/4. szám. 67–83. o.

¹⁹ Boda József – Finszter Géza – Imre Miklós – Kerecsi Klára – Kovács Gábor – Sallai János: A rendészettudományi kutatások elméleti megalapozása és főbb irányai. Államtudományi műhelytanulmányok 2016/17. szám. Nemzeti Közszerződési Egyetem. Budapest.

²⁰ Janza Frigyes: Főtitkári köszöntő. Gondolatok a rendészettudományról. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának tizenötödik évfordulója alkalmából. Budapest, 2019. 9–12. o.

Forrás: <http://real.mtak.hu/93732/1/MRTT15.pdf>

A pozitív jellemzők, mint a bajtársiasság, az összetartás, az áldozatvállalás, az összetartás, „*a logikus gondolkodás, a kitartás, a bátorság, az engedelmesség és a fegyelmezettség, a szervezeti lojalitás, a segítőkészség, az önuralom, áldozatvállalás, szolgáltató jelleg*”,²¹ a csapatmunka, a kitartás, az (egymás iránti) empátia és gondoskodás, lehetővé teszik a rendőrök számára a túlélést, a stresszel való megküzdést, hiszen tudják, hogy nem csak veszélyes és nehéz helyzetekben, hanem a munkahelyi konfliktusok és magánéleti nehézségek esetén is támaszkodhatnak egymásra.

A bátorság, bajtársiasság és áldozatkészség pedig elhivatottságot ad számukra, hogy akár a saját életük kockáztatásával is elérjék az intézkedés célját. Hiszen a rendőri hivatás egy olyan hivatás, ahol „*a rendőr köteles a szolgálati beosztásában meghatározott feladatait a törvényes előírásoknak megfelelően teljesíteni, az elöljárója utasításainak – az e törvényben foglaltak figyelembevételével – engedelmeskedni, a közbiztonságot és a közrendet, ha kell, élete kockáztatásával is megvédeni*”.²²

A zsarukultúra kritikája

A zsarukultúra koncepciója azokhoz az etnográfiai kutatásokhoz köthető, melyek az 1950-es években kezdődtek. A zsarukultúra iránti érdeklődést a későbbiekben a rendőri túlkapások, illetve a rendőrségi reformok kudarcai fokozták. Ilyenkor a zsarukultúra negatív oldalait hangsúlyozzák. Mindazonáltal a zsarukultúrának mind pozitív, mind negatív oldalait is felfedezhetjük.

²¹ Kovács Gábor: A rendészeti szervezeti kultúra. In: Farkas Johanna – Horváth József (szerk.): Szervezeti kultúrák és kutatásuk. Nemzeti Közszerzői Egyetem Közigazgatási és Továbbképzési Intézet. Budapest, 2020. 56. o.

²² Rendőrségi törvény, IV. Fejezet, 11. § (1).

Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400034.tv>

Letöltés ideje: 2020.07.12.

A zsarukultúra koncepciójának négy fő kritikája van.²³ Az egyik a már említett ok, hogy nincs egy általános definíciója, és amikor a rendőri/zsarukultúráról beszélnek, inkább az utcán dolgozó rendőrök, a végrehajtói állomány „munkaszemélyiségéről” tesznek megállapításokat, nem a menedzsmentről. „A rendőri kultúra elméletének figyelembe kellene vennie, hogy a rendőrségen belül több kultúra létezik, illetve figyelembe kell venni a rendőri erők kultúrájának variációit.”²⁴

A másik fő kritika, hogy a teóriák nem részletezik a szocializációs folyamatot, az egyén aktív szerepét az akkulturációs – a meglévő domináns kultúrába történő beilleszkedési – folyamatban, mert az egyén feladata, felelőssége, hogy elfogadja vagy ellenálljon az adott kultúrának, illetve aktív szerepe van abban is, hogyan értelmezi a szervezetet és annak környezetét.

A harmadik kritika, hogy a zsarukultúra nem elszigetelten létezik. A helytelen magatartások nem valósulhatnak meg a közösség hallgatólagos jóváhagyása nélkül, ezért a zsarukultúrát a rendészet politikai és társadalmi kontextusába kell helyezni.

A negyedik és utolsó kritika pedig az első háromhoz kapcsolódik, tehát a zsarukultúra megfelelő definíciójának lehetővé kellene tennie a változás és az egyén ellenállásának lehetőségét, nem pedig a zsarukultúrát egy külső környezettől elszigetelt, determinisztikus és homogén kultúraként ábrázolni.²⁵

További kritikaként fogalmazhatjuk meg, hogy nem szabad összekeverni a rendőrök szóbeli kultúráját azzal, amit tesznek. A szóbeliség szükséges ahhoz, hogy saját maguk értelmezzék a tevékenységüket és szerepüket.²⁶ Ugyanígy nem szabad a munkahelyi viselkedést a személy általános személyiségével azonosítani.

²³ Chan, Janet: Changing Police Culture. The British Journal of Criminology 1996/1. 109–134. o.

²⁴ Chan, Janet: i.m. 111. o.

²⁵ Chan, Janet: i.m. 111–112. o.

²⁶ Waddington, Peter: Police (canteen) sub-culture. An appreciation, in British Journal of Criminology, 1999/2. 289. o.

A zsarukultúra sem nem homogén, sem nem általános vagy állandó. Abban számtalan szubkultúrát, tehát olyan csoportot megfigyelhetünk, melyek sajátos szokásokkal, szabályokkal, speciális értékrenddel rendelkeznek, és a többségi kultúrától eltérő kulturális jegyeket hordoznak.

Minden szervezetben kialakulnak szubkultúrák, és minden hivatásnak – például pap, orvos, katona – megvan a saját kultúrája. A tanulmányban elhatároltuk a rendőrségi kultúra és a zsarukultúra értelmezését. A rendőrségi kultúra alapvetően magára a szervezetre, míg a zsarukultúra a szervezetet alkotó egyénekre vonatkozik, melynek összetartója, ereje valószínűleg a fenyegetettség és a „veszély”.²⁷ A magyar viszonyok között is fellelhető ez a két szervezeti kultúra. A rendészettudományi szakirodalom részben már feldolgozta a magyar rendőrség szervezeti kultúrájának főbb jellemzőit, megállapítva azt, hogy a rendőrségen belüli egyes szolgálati ágak képviselői jelentősen eltérő zsarukultúrával rendelkeznek. A témával kapcsolatos kutatások nem állhatnak meg. Ez a tanulmány ezekhez kívánt hozzájárulni.

²⁷ Behr, Rafael: Maskulinität in der Polizei. Was Cop Culture mit Männlichkeit zu tun hat. Ein Essay. Juridikum 2017/4. 541–551. o.